GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 22262
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22262 (אקסטרניים, בית שני)

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה פרק אחד ובו ארבע שאלות.
ענו על שתי שאלות.
מן השאלות שתבחרו לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.
(2 × 50) סך הכול – 100 נקודות
שימו לב: תלמידים שאושר להם מבחן מותאם אינם חייבים לבחור בשאלה שיש בה מקור.
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. המלצה לחלוקת זמן: כ-40 דקות לכל שאלה.
כתבו במחברת הבחינה בלבד. רשמו "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

תשובות סופיות

בית שני – מעם מקדש לעם הספר

שאלה 1

א. פעולה בזירה החיצונית: כריתת ברית ידידות עם רומא (יהודה המכבי, 161 לפנה"ס; חודשה בימי יונתן, שמעון ויוחנן הורקנוס) – הכרה של המעצמה העולה בעצמאות יהודה והרתעת בית סלווקוס; גם ניצול המאבקים על כס המלוכה הסלווקי לקבלת מינויים וויתורים (יונתן מונה לכוהן גדול ב־152 לפנה"ס, שמעון קיבל פטור ממס ב־142 לפנה"ס). פעולה בזירה הפנימית: נטילת הכהונה הגדולה ואישור מעמד השליט בידי העם – "הכנסת הגדולה" (140 לפנה"ס) אישרה את שמעון ובניו כנשיא, כוהן גדול ומפקד הצבא – וכך קיבל השלטון לגיטימציה דתית ועממית; בהמשך תואר מלך (יהודה אריסטובולוס, אלכסנדר ינאי). מקובל גם: כיבושים והרחבת גבולות (הורקנוס, אריסטובולוס, ינאי) וגיור אדומים ואיטורים – עוצמה, הכנסות ושטח; גירוש חיל המצב הסלווקי מן החקרא (141 לפנה"ס); צבא שכירים נאמן לשליט; טביעת מטבעות בשם השליט – סמל לריבונות.

ב. ריכוז הכהונה הגדולה והמלוכה בידי אדם אחד: החשמונאים לא היו מבית צדוק, שממנו באו לפי המסורת הכוהנים הגדולים, ולא מבית דוד, שממנו צריך לבוא המלך; חוגים דתיים (בעיקר הפרושים) דרשו להפריד בין הכתר הדתי לכתר המדיני – הקרע בין יוחנן הורקנוס לפרושים (הדרישה שיוותר על הכהונה), וההתנגשות עם אלכסנדר ינאי (השלכת האתרוגים בחג הסוכות ומלחמת אחים). אימוץ התרבות ואורח החיים ההלניסטיים – שמות יווניים, חצר מלכותית בסגנון הלניסטי, כיתוב יווני על מטבעות – נתפס כסתירה לערכי המרד שפרץ נגד ההתייוונות. מקובל גם: מלחמות כיבוש מתמשכות וצבא שכירים נוכרי שהכבידו את נטל המיסים; צירוף הצדוקים לשלטון וביטול תקנות הפרושים בימי יוחנן הורקנוס.

שאלה 2

א. הבדלים (שניים): זהות השליט – בעקיף שליט מקומי מבני הארץ (מלך חסות, כגון הורדוס), בישיר נציב רומאי שמינה הקיסר (ביהודה מ־6 לספירה); משך הכהונה – בעקיף לרוב לכל ימי חייו, בישיר לתקופה מוגדרת וקצרה; הצבא – בעקיף צבא של השליט עצמו, בישיר יחידות עזר רומיות בפיקוד הנציב; גביית המיסים – בעקיף בידי השליט שמעביר תשלום לרומא, בישיר בידי המנגנון הרומי (מפקד קוויריניוס, 6 לספירה). העקיף שירת את רומא: חיסכון בכוח אדם ובכסף; שליט מקומי שמכיר את העם מונע חיכוך ישיר ומרד; השליט תלוי ברומא ולכן נאמן לה. הישיר שירת את רומא: שליטה מלאה ונאמנות מוחלטת של פקיד רומאי בלי אינטרסים מקומיים; גביית מיסים ישירה לאוצר רומא; מינויים וטובות הנאה לבני המעמד הרומי; הפצת התרבות הרומית.

ב. יוסף בן מתתיהו מסביר שלשני הניגודים – נדיבות מצד אחד ונקמנות ואכזריות מצד שני – יש סיבה אחת: הורדוס היה "אוהב כבוד ונכנע במידה מופרזת ליצר (לדחף) הזה" ורצה "להיות הנערץ היחיד". הנדיבות נבעה מן הרצון בכבוד – "הוא היה נדיב כאשר נזדמנה לו תקווה לזיכרון בעתיד או לתהילת השעה": למשל ייבוא תבואה ממצרים על חשבונו בשנות הרעב (בסביבות 25 לפנה"ס), ומפעלי הבנייה – חידוש בית המקדש והערים קיסריה וסבסטי שנקראו על שם אוגוסטוס ("המעשים שנעשו לכבודם של קיסר ואגריפס"). האכזריות נבעה מאותו דחף – כשבני משפחתו לא החניפו לו או נחשדו בפעולה נגד שלטונו "ונפרע מקרוביו ומידידיו כאחד": הוצאת אשתו מרים החשמונאית להורג (29 לפנה"ס), הטבעת אחיה הכוהן הגדול אריסטובולוס השלישי, הוצאת בניו אלכסנדר ואריסטובולוס (7 לפנה"ס) ואנטיפטרוס (4 לפנה"ס) להורג.

שאלה 3

א. מתח בין יהודים לנוכרים: ביישובים המעורבים (קיסריה) שררה עוינות; הנציבים וחיילי יחידות העזר, שרובם נוכרים מקומיים, העדיפו את הנוכרים; עימות סביב בית הכנסת בקיסריה (66 לספירה) והתערבות הצבא לטובת הנוכרים הובילו להתנגשויות ולהסלמה. מצוקה כלכלית: פער גדול בין עשירים לעניים, נטל מיסים כבד, עושק הנציבים, נישול איכרים מאדמותיהם ואבטלה – שכבה רחבה של מתוסכלים ש"אין להם מה להפסיד" הצטרפה לקנאים; נטילת כסף מאוצר המקדש בידי פלורוס (66 לספירה) הציתה את המהומות. תסיסה משיחית: עריצות הנציבים ותחושת חוסר המוצא הולידו ציפייה לגאולה קרובה ולהתערבות אלוהית; מנהיגים שהבטיחו ניסים (תודא, "המצרי") דוכאו בכוח; האמונה בגאולה גרמה לרבים לצאת למרד למרות עוצמת רומא. (יש לבחור שניים.)

ב. דתי: חורבן ירושלים ובית המקדש (70 לספירה) – הפסקת עבודת הקורבנות והעלייה לרגל; אובדן המרכז הדתי־לאומי; התמוטטות מוסדות ההנהגה (הכהונה הגדולה, הסנהדרין בירושלים), היעלמות הצדוקים; משבר אמוני וייאוש. דמוגרפי: אבדות כבדות בנפש – הרוגים רבים בקרבות, במצור וברעב; רבים נשבו ונמכרו לעבדות; ירושלים חרבה והתרוקנה מיהודים; ערים כמו קיסריה הפכו לנוכריות. כלכלי: הרס יישובים, שדות ויבול; הפקעת אדמות יהודים לטובת השלטון הרומי ומכירתן או החכרתן; "מס היהודים" – שתי הדרכמות שנשלחו למקדש בירושלים הועברו למקדש יופיטר ברומא; אובדן ההכנסות שהיו קשורות במקדש ובעלייה לרגל. הסכנה: התפוררות לאומית ודתית – עם בלי מרכז ובלי הנהגה, בלי אפשרות לקיים מצוות רבות, נתון לייאוש ולהתבוללות; ערעור הקיום היהודי בארץ־ישראל – התמעטות האוכלוסייה ואובדן הקרקע ומקורות הפרנסה עלולים היו להביא לעזיבת הארץ.

שאלה 4

א. תגובה ראשונה – אבל קיצוני והתנזרות (מן הקטע): "רבו פרושין (אנשים שפרשו מהנאות החיים) בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין", כי אלה הוקרבו ונוסכו על המזבח "ועכשיו בטל" – התנזרות מהנאות החיים, תחושה שבלי מקדש אין טעם לחיים רגילים (על פי הידע: קינות כמו בחזון ברוך – ייאוש וציפייה לקץ). תגובה שנייה – השלמה והמשך הקיום בלי מקדש (על פי הידע, וברמז בקטע בדברי ר' יהושע): רבן יוחנן בן זכאי וחכמי יבנה הטמיעו את התפיסה שיש קיום לעם גם בלי מקדש, הקימו מרכז הנהגה ביבנה והעבירו את מרכז החיים הדתיים לבית הכנסת, לתפילה וללימוד התורה. מקובל גם: ציפייה משיחית לגאולה ולבניין המקדש בקרוב (שהובילה בהמשך למרד בר כוכבא); הצטרפות של חלק מן היהודים לנצרות.

ב. דרכו של רבי יהושע: דרך ביניים – אבל מתון. אי אפשר שלא להתאבל כלל ("שכבר נגזרה גזרה"), ואי אפשר להתאבל יותר מדי ("שאין גוזרים גזרה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכולים לעמוד בה"), כי אז לא יוכלו לאכול לחם, פירות ואף לשתות מים; לכן יש להמשיך בחיים ולשמור זכר לחורבן – "סד [מסייד] אדם את ביתו בסיד ומשייר [משאיר] בו דבר מועט". דוגמאות לפעולות חכמי יבנה (שתיים): שיקום מוסדות ההנהגה – בית דין גדול (סנהדרין) ונשיאות ביבנה (ריב"ז, רבן גמליאל), קידוש החודש וקביעת הלוח; העברת המרכז הדתי לבית הכנסת – תפילת שמונה עשרה בזמנים קבועים במקום הקורבנות, לימוד תורה; תקנות ריב"ז – תקיעת שופר ביבנה בראש השנה שחל בשבת, נטילת לולב בכל מקום כל שבעת ימי החג "זכר למקדש"; גמילות חסדים ככפרה במקום הקורבנות.

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history